

บทที่ 2

พุทธศาสนาและวาระกรรมชุดธรรมโภษของพุทธศาสนา

ประวัติพุทธศาสนา

ปัฐมวัย (พ.ศ. 2449 – พ.ศ. 2457)

พุทธศาสนา มีเชื่อจึงว่า เงื่อม นามสกุล พานิช เกิดเมื่อ วันอาทิตย์ที่ 27 พฤษภาคม 2449 ตรงกับวันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 7 ปีมังเมี้ย ที่บ้านตลาตพูนเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี บิดาชื่อ นายเชียง มารดาชื่อ นางเคลื่อน อาชีพขายของชำ มีบุตรธิดา 3 คน คือ พุทธศาสนา นายธรรมกาล พานิช และนางกมลช้อย เหงาภูล

การศึกษา (พ.ศ. 2457 – พ.ศ. 2465)

เมื่อเด็กชายเงื่อมอายุได้ 8 ปี บิดามารดาได้พาไปฝ่าเป็นเด็กวัดที่วัดพูนเรียง เป็นเวลา 3 ปี เพื่อรับการศึกษาเบื้องต้นตามแบบโบราณ

ต่อมาเด็กชายเงื่อม ได้กลับมาอยู่บ้านและเข้าเรียนแห่งประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดโพธารามจนจบชั้นประถมศึกษา

เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาแล้ว เด็กชายเงื่อมได้เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนเดิม

ต่อมาบิดาได้มารับปริญญาค้าที่ตำบลลาด เด็กชายเงื่อมจึงลาออกจากโรงเรียน วัดโพธารามมาอยู่กับบิดา และได้เข้าเรียนต่อชั้นมัธยมปีที่ 2 ที่โรงเรียนลารวีอุทิศแต่เรียน ยังไม่ทันจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 บิดาถึงแก่กรรมด้วยโรคลมปัจจุบันนายเงื่อมจึงลาออกจากโรงเรียนมาช่วยมารดาค้าขาย

บัวเรียนสมัยแรก (พ.ศ. 2469 – พ.ศ. 2474)

เมื่ออายุได้ 20 ปี นายเงื่อมได้บัวเรียนตามประเพณี เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2469 ณ อุโบสถวัดคุบล (วัดนอก) โดยมีพระครูไสภณเจตลิการาม (คง วิมาโล) รองเจ้าคณะ เมืองสมัยนั้นเป็นพระอุปัชฌาย์ ได้留下 "อินทปัญโญ" (มีปัญญาอันยิ่งใหญ่) และได้มาจำพรรษา ณ วัดนุ่มเรียง ซึ่งเป็นวัดที่บรรพบุรุษเคยบัวและจำพรรษาสืบต่อกันมา

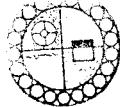
ในพระชาแรก (พ.ศ. 2469) พระเงื่อมได้เรียนนักธรรมควบคู่กับการเทศน์และเน่องจากภาระน้ำหนักทางธรรมะ และเคยได้ธรรมะมาอย่างช้าช่องมาก่อนแต่จะบัวเรียนแล้วพระเงื่อมจึงเป็นนักเทศน์ที่เทศน์ได้ชวนฝัง เน่องจาก

...ท่านสรรหารานิทานและข้อคิดแปลง ๆ จากการเรียนนักธรรม และที่อื่น ๆ มา สอดแทรกลงไป แม้จะถือในล้านนั่งธรรมานั่นเทศน์ตามธรรมเนียมเก่า แต่ท่านก็ใช้ภาษาที่ผู้ฟังง่ายและไม่ซ้ำซาก นอกจากนั้นยังมีการอุกหนั้งลือพิมพ์เดือนบิดฝาผนัง เช่นเรื่องชวนหัวให้คนอ่านขันหมายในวัดอีกด้วย...¹

ในพระชาแรกนี้ พระเงื่อมสามารถสอบได้นักธรรมตรี ในพระชาบที่ 2 (พ.ศ. 2470) พระเงื่อมสอบได้นักธรรมโทและได้เดินทางไปศึกษาปริยัติธรรมต่อที่วัดปทุมคงคา กรุงเทพมหานคร แต่ท่านผิดหวังกับศิลาราชวัตรของพระเธรในกรุงเทพมหานครอย่างรุนแรง จึงตัดสินใจเดินทางกลับมาจำพรรษาที่วัดนุ่มเรียง ในพระชาบที่ 3 (พ.ศ. 2471) พระเงื่อมสามารถสอบได้นักธรรมเอก และได้เป็นอาจารย์สอนนักธรรมที่วัดพระบรมราชูไฉยา จนถึงพระชาบที่ 4 (พ.ศ. 2472)

ในพระชาบที่ 5 (พ.ศ. 2473) พระเงื่อมได้ชินกรุงเทพมหานครไปอยู่วัดปทุมคงคา อีกครั้ง เพื่อศึกษาบาลีต่อ ได้เขียนบทความชื่อแรก คือ "ประโยชน์แห่งทาน" เพื่อพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระอุปัชฌาย์ มีเนื้อความตอบคำถามของคนสมัยใหม่ ที่เริ่มสงสัยคุณค่าของการทำทานแบบที่ทำ ๆ กันอยู่ ในปลายปีเขียนบทความนี้ด้วยวารเรื่อง "พระพุทธ"

¹ พระประชา ปานุชฐโน และ สันติสุข ไสภณลิริ (บรรณาธิการ). ภาพชีวิต 80 ปี นูกาลสกิกุ : มติใหม่ของพระพุทธศาสนา. 2529. หน้า 29.

ศาสนานั้นบุกชู" อธิบายคุณค่าของพระพุทธศาสนาด้วยภาษาล้มยีปัจจุบัน และเริ่มแสดงความคิดเห็นว่า บรรดา ผล นิพพาน เป็นเรื่องที่เป็นจริงได้ในปัจจุบัน บทความนี้มีพิมพ์เป็นหนังสือ แจกงานฉลอง โรงเรียนนักธรรมวัดพระบรมธาตุ ใช้ยา

ในปลายปี 2473 นี้ พระเจ้ามหาภูมิสุข ได้เปรียญธรรม 3 ประโยค เป็น "พระมหาเจ้าอม อินกาปุญโญ"

ในการเรียนเพื่อสอบให้ได้พระ โยคสูงชั้นนั้น พระมหาเจ้าอมได้เกิดความคิดว่า น่าจะเป็นหนทางที่ผิด เพราะเป็นการเรียนที่มุ่งเอา lakay มากกว่าจะดำเนินชีวิตไปสู่ความเป็นอริยบุคคล อันเป็นแนวทางของพระพุทธศาสนา

เมื่อแน่ใจว่าเป็นหนทางที่ผิดท่านจึงตัดสินใจเลิกอัมการเรียนเพื่อสอบ และได้เดินทางกลับ ใช้ยาเพื่อแสวงหาการศึกษาที่ตรงกับอุดมคติและตรงกับพุทธประสังค์

กำเนิดพุทธศาสนาและส่วนโนกชพลาราม

พระมหาเจ้าอมเดินทางกลับบุรีรัมย์ ใช้ยา (6 เมษายน 2475) ได้เข้าอยู่ในวัดร้างตระพังจิก เมื่อวันวิสาขบูชาที่ 12 พฤษภาคม 2475 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของส่วนโนกชพลาราม ถึงเดือนสิงหาคมท่านเริ่มพยายามเขียนหนังสือ "ตามรอยพระอรหันต์" โดยใช้ชื่อ "พุทธศาสนา"

ในปีเดียวกันนี้ นางเคลื่อน พานิช ไยมารดาของท่านได้ทำพิมพ์กรรมของเงิน 6,378 บาท ซึ่งเป็นทุนต้นตระกูลพานิชใช้ดอกผลบารุงส่วนโนกชพลารามและคณะธรรมทาน ปี พ.ศ. 2476 พระมหาเจ้าอมได้ออกหนังสือพิมพ์ "พุทธศาสนา" ราย 3 เดือน โดยความร่วมมือกับคณะธรรมทาน ซึ่งมีนายธรรมหาส พานิช น้องชายของท่านเป็นผู้ดำเนินการ

จุดมุ่งหมายของการออกหนังสือพิมพ์ "พุทธศาสนา" ก็เพื่อเผยแพร่แนวคิดของส่วนโนกชพลารามและกิจการของคณะธรรมทานด้วย

หนังสือ "พุทธศาสนา" นี้ได้ช่วยเผยแพร่แนวคิดและสร้างแนวคิดใหม่ได้กว้างมาก ปัญญาชนคนสำคัญในยุคนั้น เช่น นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ นายวิลักษ์ มีวัฒ พระครุฑายพากย์

๔

294.52
ก ๙๙

8743

สุวัฒน์ (บีน บีกมลสถาน) พระยาลักษมีธรรมประคัลป์ (วงศ์ ลักษมี) นายลักษณ์ ธรรมศักดิ์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวราภรณ์) และสมเด็จพระวันรัต (เย็น เชมารี) ล้วนรู้จักสวนไม้กลพรรณจากหนังสือพิมพ์ "พุทธศาสนา" ทั้งสิ้น

สำหรับงานเขียนชื่นชมคำถวายในช่วงนี้ มีดังนี้

ปี พ.ศ 2477 เริ่มแปล "พุทธประวัติจากพระไอย့՛ห" แปล "บาลีมหาสติปัฏฐานสูตร" และเขียนบทความชนาดยาวยเรื่อง "การปฏิบัติธรรม"

ปี พ.ศ 2478 เริ่มแปล "อริยสัจจากพระไอย့՛ห" และเขียนบทความเรื่อง "พระพุทธศาสนาในถิ่นไทยทางใต้"

ปี พ.ศ 2479 แปลและแต่งงานพย "สุกรยักษ์" อันเป็นคำวิจารณ์พระสังข์อย่างรุนแรง เชียน "คุณค่าของปริยัติ" ชี้ให้เห็นความสำคัญของการเชื่อมประสานระหว่างกุษลภูมิและการปฏิบัติในพระพุทธศาสนา เชียน "สังคายนาแต้มหัวตะ" เรียกร้องให้แปลพระไตรปิฎก เป็นภาษาไทย และวิจารณ์การทำสังคายนานี้ผ่านมา

ปี พ.ศ 2480 แปล "ลัทธิธรรมสูตร" จากพระสูตรฝ่ายมหายาน เชียน "บรรณวิจารณ์อภิชานบานะปีบินีกา" และ "ตันบัญญติลิกขานท" ไว้อาลัยการลั่นพระชนม์ของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวรลิวิตานี

ปี พ.ศ 2481 เชียนบทความชนาดยาวยชื่อ "อนัตตาของพระพุทธเจ้า" เรียนเรียง "พุทธประวัติสำหรับคนหนุ่มสาว" และ "เกียรติคุณของพระพุทธเจ้า"

ปี พ.ศ 2482 เชียนบทความชนาดยาวย 55 หน้า ชื่อ "ตอบบัญญาบาทหลวง"

ปี พ.ศ 2483 เชียนบทความต่อต้านลัทธิเรื่อง "ไฟไหม้โลกยุคกั่งพุทธกาล"

ปี พ.ศ 2484 เริ่มแปล "ชุมกรพยจากพระไอย့՛ห"

ปี พ.ศ 2485 แสดงป้ายสถาธรรมที่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยเรื่อง "ความสูงในฐานะเป็นผลแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม"

สวนไม้กลพรรณแห่งใหม่ (พ.ศ. 2436)

จากความแพร่หลายของหนังสือ "พุทธศาสนา" ทำให้ชื่อพุทธศาสนาถูกใช้ในกิจกรรม

ของล้วน ไม่กชพลาราม เป็นที่รู้จักกันมากขึ้น มีพระภิกษุสามเณรและผู้ศึกษาธรรมฝ่ายธรรมราวาส เริ่มเดินทางมาล้วน ไม่กชพลารามมากขึ้น สวน ไม่กชพลาราม ก่อตั้งพุทธเริง เริ่มคันแคบลง พุทธกาลภิกษุ ได้พบสถานที่แห่งหนึ่งที่บริเวณฐานน้ำไหหลังและเขานุหဓร่อง มีบริเวณกว้าง ร่มรื่นเหมาะสมที่จะจัดเป็นสวน ไม่กชพลาราม ตามอุดมคติคือ ให้มีอารามที่ใกล้เคียงกับสมัย พุทธกาลมากที่สุด ท่านจึงตกลงชื่อบริเวณนี้ ในนามของคณะกรรมการท่าน เมื่อร่วมกันที่ช่าวบ้าน บริจัคเพิมเดิมให้ ก็ได้เนื้อที่แห่งลักษณะประมาณ 310 ไร่ ท่านมาสร้างสวน ไม่กชพลารามที่นี่ และจำพรรษาแรกเมื่อ พ.ศ. 2487 และจำพรรษาที่นี่มาตลอดจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2535)

กิจการของสวน ไม่กชพลาราม ได้เจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ เป็น "ประทีปธรรม แห่งสยาม" มาจนถึงปัจจุบัน

คำแห่งนั่งและผลงานชื่นชมลักษณ์ฯ ในช่วงนี้ (พ.ศ. 2486 - พ.ศ. 2532) มีดังนี้ พ.ศ. 2486 เศกน้งานพระราชทานเพลิงศพ ของ สมเด็จพระวันรัต (เยง เชม จาธី) เรื่อง "ลักษณะน่าอศจรรย์บางประการของนิพพาน" เชียนความเรียงเชิงอัตชีว ประวัติชื่อ "ลินปีในสวนไม้กษ"

พ.ศ. 2487 ได้รับแต่งตั้งให้เป็น หัวหน้าฝ่ายองค์การเผยแพร่ ประจำจังหวัด สุราษฎรธานี

พ.ศ. 2488 ได้รับแต่งตั้งให้เป็น พระครูอินทปัญญาจารย์ ป้าวุกຄาธรรมที่พุทธ สมาคมแห่งประเทศไทย เรื่อง "พุทธธรรมกับลัทธิภาพ" ป้าวุกຄาธรรมที่สมาคมพุทธบริษัท ไทยจีนประชา เรื่อง "ข้อควรทราบเกี่ยวกับหลักพุทธศาสนาระหว่างนิกรายต่าง ๆ"

พ.ศ. 2490 ป้าวุกຄาธรรมที่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย เรื่อง "พุทธธรรมกับ เจตนาธรรมแห่งประเทศไทย" ป้าวุกຄาธรรมที่หอประชุมใหญ่ฉานลาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง "พระพุทธศาสนาจะช่วยเราในปัจจุบันนี้ได้อย่างไร" เริ่มแปล "สูตรของเหวยเหล่ำ" ลง ในพุทธศาสนา

ได้รับแต่งตั้งให้เป็น "พระอุปัชฌาย"

พ.ศ. 2491 ป้าวุกຄาธรรมที่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย เรื่อง "ภูเขาแห่งวิถี พุทธธรรม"

พ.ศ. 2492 ได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าองค์การเผยแพร่ประจำภาค ๕ (ภาคใต้ 14 จังหวัด) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุไชยา

พ.ศ. 2493 เขียน "ใบรวมคดีรื้อถอนอ่าวบ้านดอน" เขียนบทความจิตวิทยาแบบพุทธ เรื่อง "ปมเชื่อง"

ได้รับแต่งตั้งให้เป็น ผู้อำนวยการพิธีอภิవัชลสถานแห่งชาติ สาขาประจำจังหวัด สุราษฎร์ธานี

ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น "พระอวิญันทนมนี"

พ.ศ. 2494 อบรมข้าราชการในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม และศาลที่กรุงเทพมหานคร เรื่อง "ทุกขปั่นทุกถ้า"

พ.ศ. 2495 เขียน "บันทึกเบ็ดเตล็ดครอบ 20 ปี" ลงใน "พุทธศาสนา" เรื่อง มีการบรรยายประจำปีในช่วงพรรษา เพื่อบرمพระภิกษุสามเณร ในสวนโมกขพลาราม

พ.ศ. 2496 ปาฐกถาธรรมที่โรงพยาบาลลงชื่อ เนื่องในโอกาสเบ็ดเตล็ดเดือนพุทธเมษายน เรื่อง "ศาสนาคือโรงพยาบาลของโลก"

พ.ศ. 2497 พิมพ์หนังสือ "ทำวัตรสวดมนต์แปล" เข้าร่วมประชุม และกล่าวปราศรัยในนามตัวแทนคณะสงฆ์ไทย ในงานฉลองลัษณะayanathipatipatra เรื่อง "ลักษณะนำอัคจรรย์บางประการของพุทธศาสนาแบบเกรวاث" เขียน "โลกอาจจอดได้แม้เพรากตัญญู"

พ.ศ. 2498 ปาฐกถาธรรมในที่ประชุมครุฑ์ที่ประเทศไทย ณ หอประชุมสวนสุนันทา วิทยาลัย เรื่อง "อุดมคติของครุฑ์ตามทัศนะฝ่ายพุทธศาสนา"

พ.ศ. 2499 อบรมข้าราชการตุลาการครรภ์แรก เรื่อง "ใจความสำคัญของพระพุทธศาสนา" ณ ห้องบรรยายเนติบัณฑิตยสภา ต่อมาพิมพ์เป็นเล่มชื่อ "หลักพระพุทธศาสนา" การบรรยายชุดนี้ทำต่อเนื่องมาอีกรวม 14 ครั้ง

พ.ศ. 2500 แสดงธรรมที่โรงพยาบาลลงชื่อ เรื่อง "ธรรมะคือโภสัตلامหารับโลก" เทศน์ที่วัดพระบรมธาตุไชยา เนื่องในโอกาส 25 พุทธศตวรรษ เรื่อง "หนทางตับความเลวร้ายในยุคปัจจุบัน" ในพิธีบรรยาย "การศึกษาธรรมะอย่างถูกวิธี" หรือ "ธรรมะวิภาคนวѓกภว"

ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น "พระราชชัยกิจ"

พ.ศ. 2501 ตั้งสำนักปฏิบัติธรรม "สวนอุคุ์ม" และ "สวนอุคุ์มมูลนิธิ" ที่กรุงเทพ
มหานคร เป็นอีกองค์กรหนึ่งในเครือข่ายของสวนโมกขพลาราม
ทางราชการประกาศให้วันอาสาฬหบูชาเป็นวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งสวนโมกข
พลาราม เริ่มทำมาก่อน

พ.ศ. 2502 บรรยาย "อานาปานสติ" ในระหว่างพระชาในสวนโมกขพลาราม
พิมพ์ "อริยสัจจากพระโภษ"

พ.ศ. 2503 แสดงธรรมที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง "ล้วนสำคัญของพระ
พุทธศาสนาที่ทุกคนควรรู้จัก" ตามคำอธิษฐานของสมเด็จพระราชาชนน้องคุณปั้นมากของสมเด็จ
กลุ่มศึกษาพุทธศาสนาและประเพณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีผู้ฟังประมาณ 3000 คน

พ.ศ. 2504 บรรยายเรื่อง "ตัวกฎ-ของกฎ" อบรมพระภิกษุสามเณร ในสวนโมกข
พลาราม ร่วมสัมมนาเรื่อง "การศึกษาพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย"

พ.ศ. 2505 เริ่มสร้างโรงมหาสถิตวิถีญาณ

พ.ศ. 2506 อภิปรายธรรมสาวกจذا กับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่หอประชุม^{ศูนย์}
คุรุสภา เรื่อง "การทำงานคือการปฏิบัติธรรม"

พ.ศ. 2507 อภิปรายธรรมสาวกจذا กับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่หอประชุม^{ศูนย์}
คุรุสภา เรื่อง "การทำงานด้วยจิตว่าง"

พ.ศ. 2508 ปาฐกถาธรรม เรื่อง "สิ่งที่เรายังเข้าใจผิดกันอยู่" ที่พุทธสมาคม
แห่งประเทศไทย ปาฐกถาธรรม เรื่อง "การล่งเสริมจริยธรรมแก่เด็กวัยรุ่น" ในที่ประชุม^{ศูนย์}
สามัญประจำปี ที่คุรุสภา

พ.ศ. 2509 เริ่มนิยงานล้ออายุ 'ปาฐกถาธรรม เรื่อง "สิ่งที่เรายังสนใจกันน้อย
เกินไป" ในที่ประชุมองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่งโลก ณ พุทธสถานเชียงใหม่ ปาฐกถา
ธรรม เรื่อง "ผ้าหัวเราเยาหมายนุษย์" แก่ผู้ร่วมประชุมยุวพุทธิกสมาคมทั่วประเทศ ครั้งที่ 10
ที่ยอดเขาพุทธองค์ สวนโมกขพลาราม ไชยา

พ.ศ. 2510 เป็นประธานในการอบรมพระธรรมฤดูรุ่งแรกที่จะไปเผยแพร่พระพุทธ

ศาสนาในต่างประเทศ ป้าสุกถารม "คริสตธรรม พุทธธรรม" ณ วิทยาลัยพระคริสตธรรม เชียงใหม่ ในพิธีบันราษฎร "ธรรมปักษ์โนกษ์" แก่พระภิกษุสามเณรในสวนโมกพลาราม (กระทำต่อเนื่องทุกพรรษา จนถึง พ.ศ. 2514)

พ.ศ. 2511 เป็นประชานในการประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วประเทศไทย ครั้งที่ 16 ณ ค่ายลูกเสือธรรมบูตร ไซยา

เริ่มโครงการพิมพ์หนังสือ ชุด "ธรรมปักษ์"

พ.ศ. 2512 บรรยายชุด "บรมธรรม" อบรมพระนิลิตภาคฤดูร้อนที่ประจำอยู่ในสวนโมกพลาราม ในพิธีบันราษฎร ชุด "สุญญาปวิกรรม"

พ.ศ. 2513 บรรยายชุด "ธรรมวัสดุธรรม" แก่พระนิลิตภาคฤดูร้อน

พ.ศ. 2514 เริ่มบรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ชุด "ลันทัสเลตัฟธรรม" "โอลาร์ตพธรรม" และ "อานาปานสติกาวนา" และทำต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เช่น "บันทึกคำชี้แจงเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องปฏิจลสมุปบาท"

ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น "พระเทววสุทธิเมธี"

พ.ศ. 2515 บรรยายชุด "แก่นพุทธศาสนา" ที่โรงพยาบาลคิริราช บรรยายชุด "สอนพุทธศาสนาผ่านคัมภีร์ใบเบลล์" ในสวนโมกพลาราม บรรยายธรรมวันเสาร์ ชุด "อิทธิปัจจยตา" "พุทธจริยา" และ "ปฏิปากปริกรรม"

พ.ศ. 2516 บรรยายเรื่อง "มหาวิทยาลัยกับความรู้เรื่องจิต" แก้อาจารย์คณาจารย์ แพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่สวนโมกพลาราม เช่นบทความน่าดายา "สมเด็จฯ ในความรู้สึกของข้าพเจ้า" เพื่อพิมพ์ในหนังสือครบรอบ 100 ปี สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวารเด) บรรยายเรื่อง "ประชาธิปไตยแบบลังค咩นิยม" ในสวนโมกพลาราม บรรยายธรรมวันเสาร์ ชุด "ปรัมตถลภาวดธรรม" "ไกวัลยธรรม" และ "เมื่อธรรมะครอบโลก"

พ.ศ. 2517 บรรยายเรื่อง "มหิดลธรรม" แก่พระนักศึกษาภาคฤดูร้อน บรรยาย "ลังค咩นิยมตามหลักพระศาสนา" บรรยายประจำวันเสาร์ ชุด "กษ ก ก" ในพุทธศาสนา" และ "อริยคีลธรรม"

พ.ศ. 2518 บรรยาย ชุด "โนกธรรมประยุกต์" แก่พระนักศึกษาภาคฤดูร้อน บรรยายเรื่อง "พระพุทธเจ้ามีอุดมคติเป็นสังคมนิยม" บรรยายเรื่อง "สังคมนิยมชนิดที่ช่วยโลกได้" บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ชุด "ศีลธรรมกับมนุษย์โลก" และ "ธรรมลัจลังเคราะห์"

พ.ศ. 2519 บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ชุด "การกลับมาแห่งศีลธรรม" "โพธิบัณฑิยธรรมประยุกต์" และ "ธรรมกับการเมือง"

พ.ศ. 2520 บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ชุด "เยาวชนกับศีลธรรม" "พระพุทธศาสนาบรรยาย" และ "ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด"

พ.ศ. 2521 เริ่มแสดงธรรมทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยทุกวันอาทิตย์ ที่ 3 ของเดือน จนถึงปัจจุบัน บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ชุด "ธรรมลัจลปิกิณกະ" "อะไรคืออะไร" และ "ไครคือไคร"

พ.ศ. 2522 บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ชุด "ใจความแห่งคริสตธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ" "สิงสำคัญที่พากันมองข้าม" และ "ธรรมะในฐานะวิชาศาสตร์" ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2523 บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ชุด "มนุษยธรรมปริกรรณ์" "ปรัมพดศิลปแห่งการครองชีวิต" และ "ธรรมะคือเรื่องของธรรมชาติ"

พ.ศ. 2524 บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ชุด "ปัญหาแห่งมนุษยภาพ" "ลัษณภูมิธรรม" และ "สัมมัဏานุภาพ".

พ.ศ. 2525 สวนโมกขผลาราม อายุครบ 50 ปี จัดพิมพ์ "遑ลงกรณ์สวนโมกข์ 50 ปี" และ "กภูมตราชองพุทธบริษัท" บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ชุด "ชีวิตโวหาร" "ปกิณกธรรมบรรยาย" และ "หลักพุทธศาสนาที่ยังเข้าใจได้กันอยู่"

พ.ศ. 2526 บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ชุด "ธรรมะเล่นน้อย" และ "ผ้าสาง ในระหว่าง 50 ปี ที่มีสวนโมกข์"

พ.ศ. 2527 จัดพิมพ์ "อริยสัจจากพระโอษฐ์" ฉบับสมบูรณ์ บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ชุด "สมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมາṇ" "พุทธธรรมประยุกต์" และ "ธรรมะชีวี"

พ.ศ. 2528 บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ชุด "คู่มือพุทธศาสนา" "ธรรมคำเตือน" และ "ธรรมะโดยพื้นฐาน"

ได้รับปริญญาอักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญาและศาสนา จากมหาวิทยาลัยศิลปากร และได้รับปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2529 ได้รับปริญญาศิลปศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พ.ศ. 2530 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น "พระธรรมโกศลารย"

ได้รับปริญญาอักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2531 บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ชุด "อดัมมยตามประยุกต์"

พ.ศ. 2532 ได้รับปริญญาศิลปศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาานัฒนาศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยคริสเตียนกรุงวิโรด

งานหลักในชีวิต

ชีวิตของพุทธศาสนิกชน เป็นชีวิตแห่งการทำงาน โดยเฉพาะการเขียนหนังสือถ่ายทอดพุทธธรรมนั้น ถือเป็นงานหลักในชีวิตของท่าน "ท่านเกิดมาเพื่อทำหนังสืออธิบายหลักธรรมให้ลูกชิ้งในพุทธศาสนา ด้วยภาษาэр่วանա ร่วมสมัยໄվե՛ ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา ทั้งในแง่ของการนำมาใช้กับชีวิตจริงของปัจเจกบุคคล และแนวทางในการแก้ปัญหาของลังคม"¹

การทำงานสืบท่า� ใช้ทั้งวิธีเขียนและวิธีพูด งานเขียนเล่มลำดับ ๑ ได้แก่ "ชุมทรพย์จากพระ ໂອມ្ប័" "พุทธประวัติจากพระ ໂອម្ប័" "ปฏิจจสมุปบาทจากพระ ໂອម្ប័" "อริยลัจจากพระ ໂອម្ប័"

¹ พระประชา ปสนุณมุโน และ สันติสุข โສณคติ (บรรณาธิการ). งานชีวิต

80 ปี พุทธศาสนา : มติใหม่ของพระพุทธศาสนา. 2529. หน้า 199.

งานพูดชุดลำคัญ ๆ เช่น "ชุดพูดธรรม" "ชุดอบรมข้าราชการตุลาการ" "ชุดคำสอนผู้บัวช์" เป็นต้น

แต่งงานพูดชุดที่ลำคัญที่สุด ในชีวิตของท่าน เริ่มต้นอย่างจริงจัง เมื่อ พ.ศ. 2514 เมื่อท่านเริ่มนarrative ประจำวันเสาร์ ภายในสวนไมกุพลาราม เป็นประจำปี ปีละ 3 ภาค คือ ภาคตามบุชา ภาควิสาขบุชา ภาคอาสาฬหบุชา ภาคละ 3 เดือน ยกเว้นฤดูฝน และยังทำต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ (พ.ศ. 2531)

แต่ละภาคจะพูดประมาณ 10-13 ครั้ง ๆ ละ ประมาณ 2 ชั่วโมง เมื่อจบแต่ละภาคจะสามารถนำมายิมฟ์เป็นหนังสือขนาดมาตรฐานได้ 1 เล่ม ที่ลำคัญ ๆ เช่น "สันทัส-เลตัพธรรม" "โอลาราเต็พธรรม" "ปรัมตักลภาวดีธรรม" "อัทปัปจจยา" เป็นต้น

ธรรมบรรยายวันเสาร์ จนถึง พ.ศ. 2531 มีจำนวนไม่น้อยกว่า 45 เล่ม และเก็บทุกเล่ม ได้จัดยิมฟ์เป็นหนังสือ ชุด "ธรรมโภษ" ของพุทธาภิกฤษ

นอกจากจะบรรยายประจำวันเสาร์แล้ว ยังมีธรรมบรรยายในโอกาสต่าง ๆ อีก เช่น บรรยายในวันวิสาขบุชา มาฆบุชา อาสาฬหบุชา วันสารท ฯลฯ ตลอดจนการบรรยายอบรม คณบุคคลต่าง ๆ เช่น ครู แพทย์ ผู้กำกับลูกเลือ อนามัย พยาบาล เป็นต้น

งานเชียนและงานพูดทั่วโลก เช่นมากได้ยิมฟ์ในหนังสือ ชุด "ธรรมโภษ" อีก เช่นกัน

นอกจากจะพูดและเชียนหนังสือแล้ว "งานหลักที่ท่านไม่เคยวางมือเลยตลอดชีวิตที่ผ่านมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ คือ การค้นพระไตรปิฎกบาลี และเลือกสรรเรื่องที่น่าสนใจเปลือกเป็นภาษาชาวร่วมสมัย"¹ ฝากไว้เป็นตัวแทน "พุทธศาสนา" สืบไป

¹ พระประชา ปสนุนฐโน โม และ สันติสุข โสภณลิริ (บรรณาธิการ). ภาพชีวิต

80 ปี พุทธศาสนา : มติใหม่ของพระพุทธศาสนา. 2529. หน้า 202.

เกี่ยรติคุณของพุทธศาสนาลูกขุ้ม

เนื่องจากพุทธศาสนาลูกขุ้มเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีผลงานที่เป็นคุณปการต่อการศึกษาพระนุชศาสนาอย่างกว้างขวางมากมาย ทั้ง เป็นผู้มีปฏิปทาที่บริสุทธิ์ดงาม พุทธศาสนาลูกขุ้มจึงได้รับการยอมรับยกย่องอย่างยิ่ง จากผู้รู้ นักวิชาการ หน่วยงานต่าง ๆ ในฐานะครูนักประชารุ่นทางพระนุชศาสนา และในฐานะพระลัษณะลูก

สวารอ (Swearer) กล่าวยกย่อง พุทธศาสนาลูกขุ้ม ว่า

...มีเลียงแซช่องกันอย่างกว้างขวางในประเทศไทยว่า พุทธศาสนาลูกขุ้ม มีความฉลาดหลักแหลมที่สุด ในบรรดาภิกษุลัษณะแห่งพุทธศาสนา... เป็นอัจฉริยะทางศาสนา เป็นนักปฏิรูปศาสนา... มีความสามารถในการเชื่อมลึงเก่ากับลึงใหม่ให้เข้ากันได้... เป็นนิกขุที่สำคัญที่สุด ไม่ใช่แต่ภายในประเทศไทยเท่านั้น แต่ในพุทธศาสนาทั้งเอเชีย ก็เดียว ท่านเป็นผู้ล่องแสลงแห่งพุทธธรรมให้แก่คนทั่วโลก...¹

ธรรมทาส นานิช ยกย่อง พุทธศาสนาลูกขุ้ม ว่า

"ท่านสามารถทำลึงยากให้ง่าย และเป็นประโยชน์ เช่น ท่านอธิบายเรื่องปฏิจสมุปนาก เลี้ยวให้มว่า การเกิดภาพเกิดชาติ เป็นลึงที่เกิดขึ้นแบบเดียวในใจ ไม่ใช่เป็นลึงที่เกิดครรภ์มานครรภ์ หมายเหตุที่เคยเข้าใจกัน"²

ชิต วินาธรรม กล่าวว่า

"พุทธศาสนาเป็นนามของนักให้ธรรมทาน ที่มีอรรถรส ปลูกผู้หลับให้ตื่นขึ้นมาช่วยกัน ส่งเสริม การปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตรงตามที่พระพุทธเจ้าประกาศไว้"³

¹นิกิ ผลายชุม. วิเคราะห์วรรณกรรมของพุทธศาสนาลูกขุ้ม. 2523. หน้า 7.

²แหล่งเดิม. หน้า 37.

³แหล่งเดิม. หน้า 272.

พระมหาธรรมค์ จิตต์โลภโน^๑ กล่าวว่า

...ท่านพุทธาลภิกุช เป็นนักคิดอัจฉริยะของไทย มีผลงานด้านตำราามากมายให้ชาวไทยได้ศึกษา ใช้แต่จะผลิตผลงานด้านตำราอย่างเดียว ท่านยังได้สร้างรูปแบบการปฏิบัติที่เข็ออำนวยต่อการเข้าถึงธรรม ที่ส่วนโภคพลาaram อ่าເກອໄຊຍາ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และได้มีศิษย์จากสำนักสวนโมกษ์ ได้ออกไปตั้งสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดต่าง ๆ อย่างเอารวิงเอาจัง สวนพุทธธรรม วัดอุโมงค์ เชียงใหม่ กติ วัดชลประทานราชวังสฤษ្ស์ นนทบุรี กติ วัดป่าธรรมชาติ กติ สำนักอิทัปป์ปัจจata กติ ฯลฯ ล้วนออกจากการสำนักสวนโมกษ์ทั้งสิ้น นับว่าเป็นประโยชน์ต่อวงการพุทธศาสนาอย่างมาก...^๑

ชลธิรา กัลตอร์ กล่าวยกย่องพุทธาลภิกุช ได้ว่า

"ในปัจจุบันดูเหมือนจะมีเสียงกล่าว찬กันหนักแน่นยิ่งขึ้นทุกที่ว่า ท่านพุทธาลภ เป็นเล่าเอกคือจุนพุทธศาสนานิเมืองไทยให้ดำรงอยู่ได้อย่างบริสุทธิ์ ในบรรดาภิกุชนทั้งหลาย ของไทยดูเหมือนว่า ท่านจะมีผลงานพิมพ์เผยแพร่มากที่สุดท่านหนึ่ง"^๒

ชาย โนธิสิตา กล่าวยกย่อง พุทธาลภิกุช ว่า

...พุทธาลภิกุช เป็นอัจฉริยะทางศาสนา... มีความเข้าใจในสภาวะของมนุษย์ และธรรมชาติของสังคมธรรมสูงสุดอย่างลึกซึ้ง... สามารถตีความถ้อยคำหรือหัวข้อธรรมเป็นอันมากเสียใหม่ โดยที่ยังคงไว้ซึ้งความหมายอันเป็นจุดประสงค์ดั้งเดิม ของถ้อยคำหรือหัวข้อธรรมนั้น ๆ และ ในขณะเดียวกันก็ได้เลือกความหมายแนวประยุกต์

^๑คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา. ท่านพุทธาลภในศตวรรษของนักวิชาการ.

หน้า คำนำ.

^๒นกิจ พลายชุม. วิเคราะห์วรรณกรรมของพุทธาลภิกุช. 2523. หน้า 8.

เพื่อให้ฝังมong เห็นทางที่จะนำไปปฏิบัติด้วย... ท่านเป็น traditionist (นักประเพณียมแวนไวม) เช้าใจนำเอาเก่ากันใหม่ มาประยุกต์ให้เข้ากันอย่างกลมกลืน... ท่านใช้วิธีการที่เหมาะสมทั้งในการทำความเข้าใจศาสนาทั่วไป และในการประกาศหลักคำสอนแห่งศาสนาของตน...¹

พระเวศ วงศ์ กล่าวwhy ก่อน พุทธาสภิกุช ว่า

...พุทธาสพระมหาเถระ เป็นเพชรร้าอกในหมู่พุทธสาวก นับตั้งแต่พุทธประนิพทานเป็นต้นมา² ...การอุปัต्तิขึ้นของมหาบุรุษอย่างพุทธาสันนิ นับเป็นปรากฏการณ์ที่หาได้ยากในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนา³ ...ท่านพุทธาสมหาเถระเป็นพุทธสาวกที่สำคัญที่สุดรูปหนึ่ง ในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เพราะได้ศึกษาค้นคว้าพุทธธรรมและนำมาเผยแพร่อย่างมากที่จะหาผู้ใดสมอเหมือน...⁴

ส. ศิริรักษ์ (สุลักษณ์ ศิริรักษ์) กล่าวwhy ก่อน พุทธสาสภิกุช ไว้ว่า

...เรากล่าวได้อย่างเต็มปากว่า พระคุณเจ้ารูปนี้ (พุทธาสภิกุช) มีทัศนคติที่กว้างไกลและลึกซึ้ง ทั้งยังมีความรู้ทางโลกธรรมไม่น้อยไปกว่าทูลกระหม่อมวชิรญาณภิกุช... งานนิพนธ์ของท่านก็ล้วนลุ่มลึก เป็นแหล่งฐานชนิดที่พระศาจารย์เอกสารูปได้ฯ ไม่เคยผลิตผลงานได้เท่า จะหาใครที่มีความคิดในด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแพร่เท่าท่านผู้นี้เป็นการยากที่จะหา...⁵

¹นิจ พลายชุม. วิเคราะห์วรรณกรรมของพุทธาสภิกุช. 2523. หน้า 8.

²โคนัน เศ สแควร์ (บรรณาธิการ). ขั้มมิกัลังคมนิยม. 2529. หน้า คำนำ.

³แหล่งเดิม. หน้า 12.

⁴ส. ศิริรักษ์ (นามแฝง). การสร้างสรรค์สติปัญญาอย่างไทย. 2529.

หน้า คำนำ.

⁵แหล่งเดิม. หน้า 63.

ท่านพุทธกาลนั้น ท่านเป็นทากษาของพระพุทธเจ้าโดยแท้ ... ท่านเป็นพระภิกษุ
แล้วว่าไทยที่มีชื่อเลียงเกียรติคุณที่สุดในโลก โครงการตามไม่จำเป็นที่จะต้องนับถือศาสนา
พุทธ จะนับถือศาสนาได้ ๆ ก็ตาม ถ้าสนใจพุทธปรัชญาแล้วจะต้องได้ยินชื่อพุทธกาล
ภิกษุ ... ท่านพุทธกาลเป็นประทีปธรรมที่สำคัญยิ่ง... ในโลกปัจจุบันนี้ในประเทศไทย
ไวย หรือประเทศไทย ไม่มีโครงธินายธรรมะได้มาก ทั้งปริมาภรณ์และคุณภาพเท่า
ท่านพุทธกาล...¹

นิกิจ นลัยชุม กล่าวwhyย่อ ผู้สอนภิกษุ ว่า

...พุทธกาลภิกษุเป็นผู้ลับศาสนาที่ควรแก่การชมเชยเป็นอย่างยิ่ง ในแห่งที่ได้หาหนทาง
เผยแพร่ธรรมะให้สู่ประชาชน โดยไม่เห็นแก่เห็นด้วยกัน แต่คงไม่เป็นการ
กล่าวเกินความจริงเกินไปนัก ว่าบทรอยกรองของท่านพุทธกาลภิกษุนั้น เป็นอาวุธ
หรือเป็นเครื่องมือที่ดึงอย่างหนึ่ง ที่ช่วยให้การเผยแพร่ธรรมะของพระพุทธเจ้า
สำเร็จประสมศรัทธา ไม่มีใครเลยที่ไม่รู้จักส่วนโมกขพลาaram หากว่าผู้นั้นเกิดอยู่ใน
ลัมเดนไทย บทรอยกรองของท่านแม้จะไม่ได้ในเราะ เยี่ยงกว่าที่มีชื่อเลียง แต่ก็มีได้
ตัวยกว่าบทกวีของผู้ใดเลย โดยเฉพาะการนำธรรมะมาแปลเป็นภาษาธรรมชาติ ก็
หากอยู่แล้ว ยัง เมื่อต้องนำมาร้อยกรองด้วยภาษาติดลิบก็ยังยากเป็นอย่างมาก เท่า
ท่านก็สามารถทำได้อย่างดียิ่ง บทกวีของท่านให้ทั้งอารมณ์และความคิด จึงนับว่า
เป็นบทกวีเพื่อประชาชนผู้ลับใจธรรมะอย่างแท้จริง... ดวงประทีปแห่งธรรมกำลัง
ส่องแสง เจิดจ้าชนือครั้งหนึ่งในศตวรรษนี้ ดวงประทีปนั้น คือ พุทธกาลภิกษุ แห่ง²
ส่วนโมกขพลาaram คำເກົ່າໃຫຍ້ ຈັງຫວັດສູງຮຽນຮານ แล้วคงให้เห็นว่าประเทศไทย
เรา เป็นดินแดนแห่งพุทธศาสนาที่อันแท้จริง ที่ใช้ยานั้นมาประบูรณ์ดูอันเป็นลัญลักษณ์
แห่งความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนามาแต่อดีต แม้บางครั้งจะหุบหายไปบ้าง แต่

¹ ส.ศิริวักษ์ (นามแฝง). ภาษาไทยกับคนรุ่นใหม่. 2530. หน้า 27-29.

บัดนี้ลงประทีปกำลังเจิดจ้าอยู่ที่นี่¹ และแผ่กระจายไป ทั่วไทยและทั่วโลก
ด้วย...

เสรี พงศ์พิศ กล่าวยกย่อง พุทธาลภิกชุ ว่า

...งานพุทธาลภิกชุ คือ ประชญาแห่งยุคร่วมสมัย ผู้นำกระบวนการวิภาษณ์ในสังคมไทย และสังคมพุทธศาสนาที่น่าสนใจที่สุดในโลกปัจจุบัน ท่านไม่ใช่ผู้ให้คำแนะนำก่อตั้งนิกายหนึ่งสถาบันหนึ่ง คงจะหนึ่ง แต่เป็นผู้ให้คำแนะนำวิศิษฐ์ใหม่ แรงบันดาลใจใหม่และพลังใหม่ ท่านมิใช่สมบัติของคนกลุ่มนึงผู้อ้างตนว่า เป็นศิษย์ หากแต่เป็นสมบัติของมนุษยชาติ และทุกคนที่ยอมรับและต้องการลืมทอดเจตนาเรามันอันเดียวกัน ท่านมิใช่ตัวแทนของชนชั้นเนื่องต่อสังคมชนชั้น แต่เป็นตัวแทนของมนุษย์ผู้แสวงหาความหลุดพ้น ไม่เพียงแต่จิตใจแต่ในทุกด้านของชีวิต ผู้แสวงหาความอิสระในหัวใจธรรมะแห่งการ เกิดแก่ เจริญ ตาย ท่านพุทธาลภิมิใช่ประชญาธรรมดา ท่านคือ ประกาศก (Prophet) ผู้ล่อ "สาร" ด้วย "ภาษา" ของคนร่วมสมัย มิใช่ด้วยคำพูดและคำสอน แต่เพียงอย่างเดียว หากด้วยแบบอย่างชีวิต "สาร" (Message) ของประกาศก และตัวประกาศกเอง ยอมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะสารดังกล่าวเกิดจากความรู้แจ้งเห็นจริงในเอกสารของปริยติ ปฏิบัติ ปฏิเวช²

กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวยกย่อง พุทธาลภิกชุ ว่า

...นารถธรรมโกศาจารย์ (พุทธาลภิกชุ) เป็นพระภิกชุที่ก่อปรัชญาจารวัตร และปฏิบัติเป็นที่น่าเลื่อมใส ศรัทธา เป็นที่เคารพยกย่องของบรรดาศิษยานุศิษย์

¹ นกิจ พลายชุม. วิเคราะห์วรรณกรรมของพุทธาลภิกชุ. 2523.

หน้า 146-270.

² เสรี พงศ์พิศ. คืนสู่รากเหง้า. 2529. หน้า 2-3.

และพุทธศาสนาทั่วไป... ได้เชิญหนังสือธรรมเป็นอันมาก ... หนังสือเหล่านี้มีล้วนสำคัญยิ่งในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพราะมีคำอธิบายที่ชัดเจนถูกต้องตามความเป็นจริง และเป็นประโยชน์แก่การพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าถึงตัวพระพุทธธรรมที่ถูกต้อง สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง... พระธรรมโกศาจารย์เป็นผู้ทรงภูมิปัญญา ... ได้นำເພື່ອຄູແນວ
ความดี ເກົ່າກຸລແກ່พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ตลอดระยะเวลาเวลายาวนาน ... เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลในวงการศึกษาทั่วไป ทั้งในและต่างประเทศ...¹

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยกย่อง พุทธาลักษณ์ ว่า ...พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธาลักษณ์) เป็นพระเดชะผู้เมืองพร้อมด้วยศีลวัตร เป็นพระสังฆผู้ทรงคุณความดี เป็นอเนกประการ ... ได้อุทิศตนเพื่อเผยแพร่ธรรมะในพระพุทธศาสนาอย่างเช้มแข็ง พยายามสั่งสอนประชาชนให้สนใจธรรมะอย่างถูกต้องและบริสุทธิ์ ... ได้ใช้วิธีการต่าง ๆ ในการสอนธรรมะแก่ประชาชน ... ได้สร้างวรรณกรรมทางพุทธศาสนาไว้เป็นจำนวนมาก ... ผลงานของท่านเป็นผลงานที่ทรงคุณค่า เป็นที่รู้จักยกย่องกันอย่างแพร่หลาย ... ผลแห่งความเมียร พยายามอันก่อปรัชญา ความรอบรู้ในการสอนธรรมะของท่าน ทำให้ประชาชน จำนวนมากรู้จักนำธรรมะไปใช้ในการดำรงชีวิต มีคุณธรรมประจำใจ สามารถทำงานให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ส่วนตัวและส่วนรวม คือประเทศไทยได้อย่างดีเยี่ยม ... พระธรรมโกศาจารย์ได้ประกอบกิจ อันเป็นคุณปลีกการ อันอุดมแก่ประชาชน และประเทศชาติ²

¹ พุทธาลักษณ์. ปณิธานเบื้องปลายชีวิต. 2531. หน้า 11-12.

² มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. นิชีพรราชานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา 26 กันยายน 2532. 2532. หน้า 9.

วิทยาลัยครุสุราษฎร์ธานี กล่าวยกย่อง พุทธศาสนาว่า

...ท่านพุทธศาสนา เป็นประชัญญมีความสำคัญยิ่งท่านหนึ่งของประเทศไทย และของโลก ชีวิตผลงานและอุดมการ ตลอดกว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา เป็นประจักษ์พยานถึงพลังสร้างสรรค์อันยิ่งใหญ่อย่างต่อเนื่องมาตลอด ท่านได้สร้างคุณประโยชน์ อันประมากค่ามีได้ ไม่เฉพาะแก่วงการพุทธศาสนาของไทยเท่านั้น หากยังมีมั่นสร้างความร่วมมือและเข้าใจอันดีต่อกัน ระหว่างศาสนานานาชาติ อีกด้วย... คุณค่าของผลงานที่ท่านได้ทำไว้ ทั้งแก่ ศาสนา สังคมไทย และโลก เหลือวิสัยที่ผู้ใดจะพรรณนาให้ครบถ้วนได้...¹

จากคำยกย่องที่กล่าวมาก้างหงส์อาจสรุปได้ว่า พุทธศาสนา เป็นผู้สมบูรณ์ด้วย วิชชา และจารณะ เป็นประทีปธรรม และเป็นนักประชัญทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนาจึงเป็นทรัพยากรุ่นคล้มีค่ายิ่ง ทั้งของสังคมไทยและสังคมพุทธ

สมณศักดิ์และปริญญาที่พุทธศาสนาได้รับ

ด้วยความรู้ความสามารถผลงานและคุณธรรมดังกล่าวแล้ว พุทธศาสนาจึงได้รับสมณศักดิ์และปริญญา ดังนี้

สมณศักดิ์ที่ได้รับ

พ.ศ. 2489 ได้รับสมณศักดิ์เป็น พระครูอินทนัญญาจารย์

พ.ศ. 2493 ได้รับพระราชาท่านสมณศักดิ์เป็น พระราชนัญกิจ

พ.ศ. 2514 ได้รับพระราชาท่านสมณศักดิ์เป็น พระเทพวิสุทธิเมธี

พ.ศ. 2530 ได้รับพระราชาท่านสมณศักดิ์เป็น พระธรรมโกศาจารย์

¹ วิทยาลัยครุสุราษฎร์ธานี. "โครงการจัดสร้างหอพุทธศาสนาธรรมโขน์" ใน ขุนทะเบียน 34 วัน คล้ายวันสถาปนาวิทยาลัย 29 กันยายน 2534. 2534. หน้า 25.

ปริญญาที่ได้รับ

พ.ศ. 2522 ได้รับปริญญาพุทธศาสนาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย

พ.ศ. 2528 ได้รับปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปัรชญาและศناسา จากมหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ. 2528 ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2529 ได้รับปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปัรชญา จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พ.ศ. 2530 ได้รับปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

วิทยาลัย

พ.ศ. 2532 ได้รับปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขานักศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ

ปัจมิวัยของพุทธศาสนา

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2535) พุทธศาสนาภิกขุมีอายุถึง 86 ปี พรรษา 66 เป็นพระมหาเถระ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม กั่พระธรรมโภศาจารย์ในทางโลกท่านได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิต จากมหาวิทยาลัย ๖ แห่ง ชีวิตของพุทธศาสนาภิกขุเป็นชีวิตแห่งการทำงานต่อต่อ โดยผ่านจากการปฏิบัติธรรมเข้าไว้ในการทำงานตัวอย่าง เมื่อนถึงทุกวันนี้ท่านก็ยังทำงานในฐานะ "พุทธาส" อายุตลอดเวลา

วรรณกรรมชุดธรรมโขญของพุทธศาสนา

ผลงานวรรณกรรมของพุทธศาสนาภิกขุที่จัดเป็นชุด มีหลายชุด เช่น "ชุดลอยป่าทุ่ม" "ชุดหนุนล้อ" ที่สำคัญ คือ "ชุดธรรมโขญ"

วรรณกรรมชุดธรรมโภษเป็นโครงการหนึ่งในหลายโครงการที่พุทธศาสนาอภิญญา จัดให้มีขึ้น โครงการนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อร่วบรวมผลงานการพูดการเรียนหั้งหมดของท่านไว้เป็นหลักฐาน ท่านกล่าวถึงความเป็นมาของวรรณกรรมชุดนี้ไว้ บางตอนว่า

... (วรรณกรรมชุดนี้) มันเกิดจากการประภาว่าธรรมะที่เราพูดไปมาก ต่อมาก แล้วมันจะสูญหายเสียหมด ที่พิมพ์กันเล่มเล็ก ๆ หรือที่อินเอ้าไปพิมพ์ มันก็จะระจัด กระจายไม่เป็นชั้น เป็นอัน จังพยาามทำซ้ำให้เป็นชุด ๆ เป็นชุดสมบูรณ์ตอนหลัง ๆ จึงเปลี่ยนวิธีพูด มาพูดเป็นชุด เป็นเรื่องราวต่อ กัน เพื่อสอดคลายแก่การพิมพ์ เช่น ชุดธรรมป่าติโนก็ที่พูดหน้าโรงหนัง ชุดวันเสาร์ ชั้งพูด 3 เดือนได้เล่มหนึ่ง ก่อนนี้ ขึ้นไปยังมีชุดบรรยายโรงจัน เรื่องหลัก ๆ หลายเรื่อง เมื่อกันกันที่บรรยายโรงจัน アナปานสติ ฉบับสมบูรณ์ กับบรรยายโรงจัน เรื่องพวกนี้ เมื่อคิดจะพิมพ์เป็นหนังสือ เล่มใหญ่ขึ้นมา ก็คิดว่าใช่ชื่อ ธรรมโภษ มันง่ายดี ความหมายก็ดี นี้ชื่อ挺อึกให้เลือก 2-3 ชื่อ มันรุ่งรัง

ทุกที่ใช้พิมพ์ ตอนแรกก็ใช้ทุนของ คุณลัดเพลิน ที่มอบไว้สำหรับพิมพ์หนังสือขนาดใหญ่ แต่ก่อนนี้ใช้เงิน 35,000 บาท ก็พิมพ์ได้เรื่องหนึ่ง 1,500 เล่ม เดียวต้องใช้แสนเครื่องจึงจะพิมพ์ได้เรื่องหนึ่ง บางคดีพื้นของหลาย ๆ คน รวม ๆ กันก็มี พิมพ์แล้วให้ล่รูปบรรพบุรุษได้ เป็นการทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ พิมพ์แล้วส่วนใหญ่ขาย เพื่อจะเอาทุนมาพิมพ์อีก แจกล้วนน้อยเฉพาะบุคคลที่ควรแจก และส่วนไปตามสถาบัน ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ตอนแรกมีอยู่ 35 รายการที่แจก เดียวต้องลักษ 50 รายการได้ กระมัง

การจัดพิมพ์ ตอนแรก ๆ ก็ นายธรรมทาส ทำอยู่ ต่อมามันไม่ไหวร่างกายทรุดโทรม คุณอรุณวตี รับภาระในเรื่องนี้ ในนามมูลนิธิสวนอุصم ถ้าเขามีช่วย แนะนำจะต้องเลิก คุณอรุณวตี แก้สุขภาพแล้วเต็มที่แล้ว อาจจะยุติจบเกมเมื่อไร

ก็แล้วเมื่อกัน ก็เดียวันนี้ได้ยินว่ามีปัญหาน้ำง ที่หนังสือชายไม่ได้ แต่อย่างนี้ก็ยังไม่เป็นอุปสรรคัก มีคนขอเป็นเจ้าภาพ นิมพ์อยู่บ้าง ดังที่ว่ามาแล้ว

เท่าที่นิมพ์อกรมาเคน์ก เรียกว่าโอลี ไปที่ เรายได้ทำสิ่งที่มันสมควรจะทำ ไม่เสียค่าซื้อสุกของผู้อื่นแล้ว เชื่อว่ามันคุ้มค่า อย่างน้อยผลกระทบดีต่ออย่างหนึ่งว่า เดียวันนี้ไม่มีใครในประเทศไทย บ่นได้ว่าไม่มีหนังสือธรรมะอ่าน ก่อนนี้ได้ยินคนพูดจนคิดปากว่าไม่มีหนังสือธรรมะจะอ่าน เราก็ยังคิดปาก ไม่มีหนังสือธรรมะจะอ่าน ตอนนั้นบ่นไม่ได้ออกแล้ว...¹

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2535) วรรณกรรมชุดธรรมะโขษณ มีจำนวน 59 เล่ม มีลำดับ พิมพ์ออก ชื่อหนังสือ เลขประจำเล่ม และจำนวนครั้งที่พิมพ์ ดังนี้

ลำดับพิมพ์ออก	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม	จำนวนครั้งที่พิมพ์
(1)	พุทธประวัติจากพระโภษ	1	(พิมพ์ถังครั้งที่ 11)
(2)	อธิปัปปัจจยตา	12	(พิมพ์ถังครั้งที่ 3)
(3)	สันทัสเตตพธรรม	13	(พิมพ์ถังครั้งที่ 2)
(4)	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม 1	36	
(5)	พุทธิกจริยธรรม	18	
(6)	ชุมพรนิยมจากพระโภษ	3	(พิมพ์ถังครั้งที่ 6)
(7)	โภสาเรตพธรรม	13.ก	(พิมพ์ถังครั้งที่ 2)

¹ พระประชา ปัลลูณโน (บรรณาธิการ). เล่าไว้เมื่อวัยสันชยา เล่ม 2.

ลำดับพิมพ์ออก	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม	จำนวนครั้งที่พิมพ์
(8)	พุทธวิรยา	11	
(9)	คุลาการิกธรรม เล่ม 1	16	
(10)	มหาลัทธธรรม	17.๙	
(11)	บรรณธรรม ภาคต้น	19	(พิมพ์ถังครั้งที่ 2)
(12)	บรรณธรรม ภาคปลาย	19.๙	(พิมพ์ถังครั้งที่ 2)
(13)	อาณาปานสติภัณฑ์	20.๙	(พิมพ์ถังครั้งที่ 4)
(14)	ธรรมปฏิโนักษ์ เล่ม 1	31	
(15)	สัญญาปริทรรศน์ เล่ม 1	38	
(16)	ค่ายธรรมบูตร	37	
(17)	พระวัสดุธรรม	17.๙	(พิมพ์ถังครั้งที่ 3)
(18)	ประดิษฐ์ลักษณะธรรม	14.๙	
(19)	ปฏิปทาปริทรรศน์	14	
(20)	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม 2	36.๙	
(21)	สัญญาปริทรรศน์ เล่ม 2	38.๙	
(22)	เตกิจฉกธรรม	17.๙	
(23)	โมกขธรรมประยุกต์	17.๙	
(24)	ศารಥกาลิกเทศนา	26	
(25)	ศีลธรรม กับมนุษย์โลก	17.๙	
(26)	อริยศีลธรรม	18.๙	
(27)	การกลั่นมาแห่งศีลธรรม	18.๙	
(28)	ธรรมลัจลังเคราะห์	18.๙	
(29)	ปฏิจจสมุปนาทจากพระไอยูร្ត	7	(พิมพ์ถังครั้งที่ 3)
(30)	ธรรมะกับการเมือง	18.๙	

ลำดับพิมพ์อักษร	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม	จำนวนครั้งที่พิมพ์
(31)	เยาวชนกับคุณธรรม	18.ง	
(32)	เมื่อธรรมครองโลก	18.ฉ	
(33)	ไกวัลยธรรม	12.ก	
(34)	อาสาพิทูชาเทศนา เล่ม 1	24	
(35)	มหาชนชาเทศนา เล่ม 1	22	
(36)	พระพุทธคุณบรรยาย	11.ก	
(37)	วิสาขบุษชาเทศนา เล่ม 1	23	
(38)	ชุมนุมลืออ่าย เล่ม 1	42.ก	
(39)	ธรรมบรรยายต่อทางสุนัข	39.ค	
(40)	เทคนิคของการมีธรรมะ	37.ก	
(41)	อะไรคืออะไร	37.ค	
(42)	ใครคือใคร	37.ช	
(43)	อริยสัจจากพระโภช্চ	2	(พิมพ์ถึงครั้งที่ 2)
(44)	ราชภัฏวิชา	39.ง	
(45)	กษ กาก ของการศึกษาพุทธศาสนา	14.ค	
(46)	ธรรมะเล่มน้อย	40	
(47)	ใจความแห่งคริสตธรรมเท่าที่ พุทธบริษัทควรทราบ	44.ก	
(48)	ธรรมปฎิโมก्ष เล่ม 2	31.ก	
(49)	หัวข้อธรรมในคำกลอน และบทประพันธ์ ของ "ลิริวยาล"	42.ค	
(50)	ผ้าสางระหว่าง 50 ปีที่มีสวนโมกข์		
	ตอน 1	46.ค	

ลำดับนิมพ์อักษร	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม	จำนวนครั้งที่พิมพ์
(51)	ฟ้าสางระหว่าง 50 ปีที่ส่วนโนกร์		
	ตอน 2	46.๙	
(52)	ชุมนุมป่าสักถาวร "พุทธธรรม"	32	
(53)	สมถวิปัสสนาแห่งยุคปัจมายุค	14.๖	
(54)	นวนิยายล้านชั่วโมง	39	
(55)	ลัทธิภารกษาของโลก	18.๗	
(56)	ธรรมะกับลัญชาตญาณ	15	
(57)	ธรรมศาสตร์ เล่ม 1	40.๑	
(58)	อดัมมายตาประยุกต์	12.๖	
(59)	ธรรมะในฐานะวิทยาศาสตร์	15.๖	

ในจำนวน 59 เล่มนี้ มี 4 เล่มที่ทำน แปลมาจากพระไตรปิฎก คือ ชุมทรัพย์จากพระไอยูร์ พุทธประวัติจากพระไอยูร์ ปฏิจจสมุปบาทจากพระไอยูร์ อริยสัจจากพระไอยูร์ นอกนั้นเป็นงานเขียนและคำบรรยายของท่าน

งานทั้งหมดนี้ เมื่อวิยลจากพระไอยูร์จะเป็นงานชิ้นเอก "เป็นหนังสือที่ทำมาก
ภูมิใจที่สุด ในชีวิต"¹ แต่ทุกเล่มเป็นงานที่ผู้ทำพ่อใจ ท่านกล่าวว่า

...พอใจถึงที่สุด ก็คือ อริยสัจจากพระไอยูร์ รู้สึกว่าทำได้สมบูรณ์ที่สุด พอใจกว่า
ทุกเรื่อง ฝากไว้เป็นอนุสาวรีย์ในโลกได้ ...ปรมัตถลภาวดีธรรม สุญญาบริหารศรน์
โอลาราเต็พพธรรม สันทัลลเสต์พธรรม อิทปัปจจยตา ชุดนี้นับว่าถึงขนาดเป็นที่

¹ พระประชา ปสนุธโน แล้วลัทธิสุช โสภณลิริ (บรรณาธิการ). ภาพชีวิต

80 ปี พุทธกาลภิกขุ : มติใหม่ของพระพุทธศาสนา. 2529. หน้า 201.

พอใจ เรายิ่งรวม ๆ ว่า ชุด ประมัตธรรม ลุ่มลึกกว่าธรรมชาติ แต่ผมผู้ดู
ว่าพอใจทุกเล่มดีกว่า แต่ละเล่มมีอะไร袍ดีของมัน แบ่งหนึ่งเสมอ...¹

พระปราชा ปลสนธนโน ซึ่งเป็นศิษย์ไกลัชิตของพุทธาสภิกุ ² และเป็นนักเขียน
นักคิดภาษาพระพุทธศาสนาที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป ก่อตั้งวาระกรรมชุดธรรมโนมัติว่า "เป็นงาน
เขียน งานผู้ดู ที่สมบูรณ์ที่สุดของท่าน ... พังลือธรรมชุดนี้ย่อมเป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของท่าน³
ในพุทธศตวรรษข้างหน้า อย่างแน่แท้"²
จากล่าวโดยสรุปได้ว่า "วาระกรรมชุดธรรมโนมัติของพุทธาสภิกุ" คือประทีป
ธรรม ของลังค咩ไทย และลังค咩พุทธ ทั้งปัจจุบันและอนาคต

¹ พระปราชा ปลสนธนโน (บรรณาธิการ). เล่าไว้เมื่อวัยลันชยา เล่ม 2.

2529. หน้า 317.

² พระปราชा ปลสนธนโน และ สันติสุข ไสวณลิริ (บรรณาธิการ). ภาพชีวิต

80 ปี พุทธาสภิกุ : มติใหม่ของพระพุทธศาสนา. 2529. หน้า 202.